

2. kép. Dávid Ferenc a fraknói Esterházy Levéltárban 2006 nyarán

A beszélgetést most be kell fejeznünk, de sok mindent kérdeznék még. Remélem, hamarosan folytathatjuk a Sopron utáni időszak legfontosabb munkáival, a mostani terveivel!

VERŐ JÓZSEF | Verő József akadémikus,
kohász professzor mint
magánember (1904–1985)

*Ki ahogyan vet, úgy arat –
Ha másokért élt, fennmarad!
(Sarkady Sándor)*

1904–1939

A Veszelka név elég gyakori Szeged környékén. Viselői kézművesek, kocsmárosok voltak, de akadt jómódú parasztember köztük, sőt betyár is. Egy bizonytalan családi hagyomány Rigómezőről bevándorolt szerbek leszármazottjának véli őket, de nincs kizárva, hogy a név szlovák ősökre utal. Ebből a családból származott kékfestő nagyapám, aki vándorlása során Pápán, a Kluge üzemben keresett munkát, de onnan soproni részlegükhöz irányították. Itt megismerte egy ruszti szőlősgazda egyetlen élő lányát. Németországi vándorlás után, már úgy-ahogy megtanulták egymás nyelvét, összeházasodtak. Öt gyermekük közül a legidősebb édesapám volt (1. kép). A harmadik fiú, László, nyelvész lett. Az egyetlen lány az első világháború utáni spanyolnátha-járványban halt meg. Két fiú, István és Ferenc kereskedelmi pályára került. Nagyapám az elkészült kékfestő végeket bizományban átvette, és lovas kocsival falusi vásárokbá vitte eladásra.

Apám a város keleti végén, a Fapiacon született. A Veszelka-gyerekek sárkányt eregettek, fűzfa sípot faragtak, cikláment kerestek a Sörház-dombon, amely akkor még az összefüggő erdő része volt, és úgy eltévedtek, hogy Harkán kötöttek ki. Bátorságpróba volt az akkor még rövidebb alagúton végigmászni a Rák-patak mentén, majd annak keleti végénél, a szedresben erőpróbára kerülhetett sor a poncichter gyerekekkel.

A családból ketten, apám és László öccse is a bencés gimnáziumba jártak, ami a háború alatt a nehéz helyzetben lévő, hadisegélyből élő ötgyermekes családnak nem kis megterhelés lehetett, hiszen nagyapám az Isonzónál harcolt, onnan küldte az öt is ábrázoló tábori lapot apámnak (2. a és b kép).

Mindkét fiú kitűnő tanuló volt. Egy régi értesítő szerint apám nyerte a természet-tudományi, öccse pedig a magyar tanulmányi versenyt. Osztályfőnöke Horváth Detre volt, akivel annak élete végéig megmaradt kapcsolata. Diáktársaik instruálásával járultak hozzá a családi kasszához. Apám emlegette, hogy Gombás Pált, a kiváló atomfizikust is instruálta, hogy milyen tárgyból, nem tudom. Úgy gondolta, a petróleumlámpa fényénél való tanulás okozta szeme korai romlását.

Kevéssel halála előtt írt rövid visszaemlékezésében viszonylag sokat foglalkozott a háború utáni időszakkal. A kitűnő eredménnyel letett érettségi után vegyész szeretett volna lenni, fel is vették a budapesti műegyetemre és az Eötvös Collegiumba, ám kiderült, hogy ruházata nem elegendő az ottani követelmények szerint, bár még bélyeggyűjteményét is eladta, hogy pénzhez jusson. Emiatt és a kevesebb költség miatt Sopronban maradt, és az 1922-ben itt indított első évfolyam kohászszakos hallgatója lett. Végzés után meghívott

előadóként a főiskolán maradt. Először Széki János professzor tanszékén, majd Schleicher Aladár metallográfia és anyagvizsgálat tanszékén működött. 1927–28-ban a berlini Charlottenburgi Egyetemen fejlesztette tudását.

1. kép. Apai nagyszüleim első két gyermekükkel, Józseffel és Istvánnal (1907)

2. kép. Nagyapám tábori postai levelezőlapja apámnak a Fapiacra címezve, nagyanyámnak szóló német szöveggel. A képen nagyapám is látható.

3. kép. Anyai nagyszüleim és nagyanyám húga, valamint az ifjú jegyesek (1927)

Ottani professzoraival később is levelező kapcsolatban maradt. Több későbbi Nobel-díjjal hallgatta őket. Az év lezárásakor a Collegium Hungaricum több hallgatójával körüleveték Berlint. Hazatérése után tovább élvezte Schleicher támogatását. Mint meghívott előadó csak az év tíz hónapjában kapott fizetést. Akkor már hosszabb ideje udvarolt anyámnak. „Hosszú balek” néven ismerték, vagyis a főiskola első évében már megismerkedtek. Az 1927-es eljegyzés (3. kép) és a német ösztöndíj után az anyagi gondokon kívül anyám tifuszos megbetegedése is késleltette a házasságkötést. Ez csak 1930-ban következett be, de úgy, hogy elutaztak Celldömölkre, ott volt az esküvő egyetlen soproni tanúval, majd szűk családi körben ebéd következett és nászútra Balatonszemesre utaztak. Apám, aki feltehetőleg még Berlinben vásárolta Voigtländer gyártmányú fényképezőgépét, ott készített anyámról a fodrozódó víz partján fényképet (4. kép). Ez a kép a Soproni Fotóklub centenáriumi emlékkiállításán szerepelt. Az ifjú pár anyai nagyszüleim Ősz utcai házában telepedett le. Szerettek kirándulni. Eljutottak – persze Puchbergből gyalogosan – a Schneeberg kétezer méter feletti csúcsára is.

4. kép. Anyám Balatonszemesen a vízparton. Apám felvétele a nászút alatt (1930)

1933 mozgalmas év volt szüleim életében. A főiskola egyetemi karrá lépett elő, megkapta a doktorrá avatás jogát. Apám lett az első magyar kohászdoktor, a mangánnal ötvözött bronzokról írt disszertációjával. Akkorra nevét már Verőre magyarosította. A család többi tagja személyes okok miatt nem ezt, hanem a Verbényi nevet választotta. Így nyelvész nagybátyám is. Ugyanebben az évben én is megszülettem, mint első gyermekük.

Apám oklevele vaskohómérnöki volt. Ebben az időben mégis disszertációja tanúsága szerint különböző fémötvözetek tulajdonságait, viselkedését tanulmányozta. Nevéhez fűződik a termikus analízis és kvantitatív metallográfia

meghonosítása. Később visszatért a vassal kapcsolatos kutatásokhoz. Különösen a gömbgrafit szerepével foglalkozott. Az öntött acélra és a nagyszilárdságú szürke öntvényekre vonatkozó eredményei jóval később Amerikában váltak fontos fejlődés kiindulásává.

Apám nem volt cserkész, mégis a gödöllői jamboree alkalmából egy angol és egy norvég fiatalembert láttak több napra vendégül. Az angollal a kapcsolat még a háború után, az ötvenes években is tartott. Talán ebből az alkalomból a megjelent bélyegsor adta az indíttatást, hogy újra elkezdjen bélyeget gyűjteni, amit szinte haláláig folytatott.

Lassan a tudományos eredményei és a világgazdasági válság elmúlása miatt javult a család anyagi helyzete. Igyekeztek az Ősz utcai házat korszerűbbé alakítani többek között fürdőszobát építettek hozzá. Sokszor kirándultunk, az Ibolya-réten, a mai Jereván helyén sárkányt eregettünk. Egyszer felkerestük akkor már halott Artner nagyapám rokonságát Hasfalván.

Apámat szerethették hallgatói, gyakran ment el szakestélyekre a Jäger borozóba. Nem egyszer szólt a szerenád anyámnak: „Bözsi ne sírjon, Bözsikém drága...”. Utána majdnem szemben Molnár János, rendőrkapitány, a későbbi Légójancsi szerenádját is hallottuk.

1939–1945

A második világháború első jele volt életében, hogy az Angliában elnyert ösztöndíjat nem vehette igénybe, bár már a király fogadására szóló meghívó is kezében volt. Gyerekként nagyon furcsának találtam, hogy erre a fogadásra frakkot kellett volna öltenie. Egyébként nyelvi problémája nem lett volna, hiszen az otthonról hozott anyanyelvi szintű német nyelvtudása mellett a rádió BBC-től átvett nyelviskolája segítségével komoly angol nyelvtudásra tett szert. Igaz, később történt, de kiválónak vélt fordító által lefordított első angol szövegemet a folyóirat gyenge nyelvezete miatt visszautasította. Az ő javításai után már változatlan formában fogadták el. Jól emlékezett a gimnáziumban tanult latin és görög nyelvre is, hosszú sorokat tudott az Iliász kezdetéből.

A háború évei alatt elég sok esemény történt a családban. 1940-ben megszületett László, 1944-ben Balázs öcsém. A régi bútorok helyébe újak kerültek. Az ágyakat rekamiék váltották fel. Az akkori divatnak megfelelő szekrények, ebédlő berendezés készült. Az már a háború következménye volt, hogy a jó ismerős Opper család gyenesdiási üdülője helyett szüleim 1942-ben és 43-ban egy, az akkori Cserkész, ma Zerge úton lévő lövert béreltek ki a nyári hónapokra.

Olvasni való könyveket akkor is, később is a városi könyvtárból hoztunk. Emellett természetesen saját könyvtárunk is gyűlt össze. Benne szerepelt az *Új Idők* huszonnégy kötetes lexikona, amelynek apám mindvégig munkatársa volt.

Hosszan sorakoztak az Erdélyi Szépműves Céh kötetei, Bánffy Miklós, Karácsony Benő, Nyirő József kötetei. Apám megvásárolta Hóman Bálint és Szekfű Gyula ötkötetes *Magyar történetét* is. Sokat tanultam a *Pesti Hírlap* két vastos kötetéből: az *Ezeréves Magyarországból* és a *Föld és lakóiból*. A tizenkét kötetes Maczali Henrik-féle *Világtörténelem* még anyai nagyapám hagyatékából származott.

5. kép. Apám munka közben (1930-as évek közepe)

A fenti változások részben azzal is összefüggenek, hogy ebben az időben apám pályája gyorsan emelkedett. 1940-ben intézeti, 1943-ban rendkívüli egyetemi tanárnak nevezték ki, és teljes joggal vezette tanszékét. Sokféle

szerződéses munkát is végzett. Az egyik ilyen a Seltenhofer-féle harangöntöde szakértősége volt, többek között a Hajdúdorogra készült és elrepedt harang peres ügyében. Ez sok gondot okozott, mert nehéz volt úgy védeni a megbízó érdekeit, hogy tudta, a hibát ők követték el. Egy másik munka keretében különböző közetekből készült kocka alku mintákat vizsgált, többek között fagyállóság szempontjából. Házunk pincéjében külön jégszekrény szolgáltat erre, és az utcán járó jeges kocsijából szokatlanul sok jégtáblát használt el. Ebben a munkában anyám is komolyan segédkezett.

Valószínűleg megbízásos munka keretében sok próbát vizsgált a nagy hidraulikus szakító-hajlító gépen. Ezt ma műszaki emlékként őrzik Miskolcon. Nyáridőben néha délutánonként magával vitt, és apró feladatokat bízott rám. Figyeltem, amint az ujjnyi vagy még vastagabb vasrudak a hatalmas húzóerő hatására vékonyodni kezdtek, majd nagy durranással elszakadtak. Közben a mutató jelezte a pillanatnyi terhelést. Mérté a próbák Brinell-keményiségét is egy kis golyó belenyomásával, majd a keletkezett nyom kimérésével. Az ehhez használt mintákat saját maga csiszolta, polírozta. Különösen izgalmas volt, amikor Tamman kemencében megolvasztott fémekkel öntési próbákat végzett picci kerámia tálakban. Ezeket Steinbach agyagiparos készítette a számára. Még a nyolcvanas években is mutatott megmaradt darabokat. Az már a pedagógiához tartozik, hogy az ilyen délutánok végén átmentünk az egyetemi úszóudába. Mindig vágytam rá, hogy elérjem apám teljesítményét a víz alatti úszásban, meg abban, hogy a húsz méteres vízfelületet három tempóval végigúszta.

A negyvenes évek elején jelent meg apám *Metallográfia* című első könyve. Ehhez az ábrákat saját maga rajzolta, a szöveget is maga gépelté. Ugyanez történt későbbi könyvei esetében is. Bőven volt otthon rajzeszköze, görbevonalzó, a feliratokhoz pedig különböző betűsablonok. A nyomdai munka helyben, Röttig-Romwalteréknél készült. Sokszor jártam vele a nyomdában.

1944 őszére a háborús veszély egyre közelebb került. A város mind több menekültet fogadott be, rövidebb-hosszabb időre. Közben döbbsenten láttuk édesapámmal az Orsolya téren az Új utcai gettóból éppen kiterelt zsidókat, minden biztonnyal köztük ismerősökkel. 1944. december 6-án az egyetem minden dolgozóját a Bécsi-dombra hajtották tankcsapdát ásní. Onnan kellett végignézníük a város bombázását. Mi közben a pincében kialakított óvóhelyen sötétben kuporogtunk, csak két, az egyetemről származó Leclanché-elemes lámpa adott némi fényt. Tőlünk a harmadik ház kapott bombát. 45 elején reggelente kimentünk az egyetemre, apánk tanszékre. Ha megszólalt a riadó, átmentünk az akkori dékáni épületben lévő óvóhelyre. Ez történt 1945. március 4-én is, amikor egész sor bomba esett az épület közvetlen közelében. Az óvóhelyen szorongott a helybeliek mellett a Budapestről Sopronba menekült Misángyi rektor családja is. Féléves öcsémet babakocsijában nem lehetett hazavinni, úgy felszántották a bombatölcsérek a vasúti átjárót. Március 15-én az egész várossal együtt mi is az

erdőbe menekültünk bombázástól tartva. Március végén, húsvét előtt beköltöttünk a kémiai épület pincéjében lévő laboratóriumba több más családdal együtt. Furcsa volt az élet. A laboratórium melletti helyiségben szappant meg krumplicukrot főztek, és nagy titokban hallgatták az elrejtett rádiót.

Az utolsó napok, április elsejei frontátvonulás előtt állandó berepülések, bombázások, éjjel sztálingyertyák között teltek. Valamennyi élelmünk volt, de a főbejárattal szemben lévő épületben, az utolsó napokban összeszedett, addig mentesített zsidók élelmézését is a pincelakók oldották meg. Ott volt néhány napig Kövesi Antal professzor is feleségével együtt, akik szerencsésen túléltek ezt a pár napot.

1945–1952

Közvetlenül a front átvonulása után két sürgős feladattal kellett megbirkóznia családunknak. Az egyik a hazaköltözés volt. Mivel az épület hadikórház lett, ahonnan sok mindent a csatornába dobáltak, az eldugult és a pincét tenyérnyi magas víz öntötte el. Így minél előbb haza kellett térnünk. Ki kellett lesni azt a pillanatot, amikor házunkban nem laktak szovjet katonák. Ez valamikor április közepe után következett be. Sikerült lovas kocsit szerezni, az vitte haza holminkat az alaposan kifosztott lakásba. Később is előfordult, hogy az éjszaka közepén felverték és ágyunkat át kellett adnunk két orosz orvosnőnek. A másik probléma az volt, hogy Balázs öcsém megkapta az „ukrán” fertőzést. Jehn Antal ismerős gyógyszerész félre tett akkor születendő gyermekének tápszereket és gyógyszereket, de a várva várt gyerek meghalt, a maradékból kaptunk, az mentette meg öcsém életét.

Az ablakok üvegezése valahogy megtörtént, de a tető résein a következő télen magas hóhegyek kerültek a padlásra, amiket együtt hánytunk le apámmal. Ő ki is mászott a tetőre és igyekezett a nagyobb lyukakat eltüntetni.

Kertünkben a háború után egy-két évig kisebb dohány-ültevény volt. Szárogattuk, majd felvágtuk a leveleket. A cigarettát kézi eszközzel többnyire anyám töltötte meg. Mellettük néhány nagy ricinusbokor is megbújt, hogy ennek termése mire használódott el, nem tudom. A kert hátsó sarkában volt egy rozoga tyúkfő, abban élt néhány tyúk. Esténként az elkerített részből hajtottuk az ólba az állatokat. Egy ideig nyulak is éltek ott. Az angóra nyúl szőréből fonál, majd pulóver lett. Egy darabig a kertben lévő húzós kút adta a vizet, de a vízszolgáltatás aránylag hamar helyre állt.

Folyt a cserekereskedelem. Anyám zongorájáért a nagylozsi boltos egy fél disznót adott. Szüleim együtt mentek gyalog Márcfalvára cseresznyéért. Apám meg többször is járt Vasváron, ahol a távoli rokon molnártól valamiért hátizsáknyi lisztet cserélt. Az ellátáshoz az egyetem is igyekezett hozzájárulni,

időnként csirkét, cukrot, zsírt osztottak, de fonalat is. A botanikus kertben hátul a mai üvegházak helyén konyhakertek termettek némi zöldséget.

Szokatlan volt a téli tüzelő beszerzésének módja is. Valahol a Dalos-hegy aljában minden tanszék bizonyos számú élő fát kapott. Azokat kivágták, feldarabolták, majd az egyetem segített a hazaszállításban. A favágó brigád vezetője persze Balogh bácsi, az altiszt volt, aki ráadásul családjával egy darabig házunk alsó szintjén lakott. A haza vitt fát utána apámmal kettesben fűrészeltük föl.

A velünk lakó két öreg, apai nagyapám és anyai nagyanyám húga meghalt. Viszont egy ismerős kibombázott családnak helyet adtak szüleim. A három, előzőleg jómódú ember konyhánkban és éléskamránkban húzta meg magát. Egyik szobánkból lett ideiglenes konyha. Az már egyetemi szervezés volt, hogy egy-egy hallgató, esetünkben a nem rég elhunyt, Miskei Kálmán bányász bizonyos rendszerességgel nálunk ebédelt.

Lassan újra indult az egyetemi élet (6. kép). Jellemző epizódot írt le az akkor végzett Lux András Amerikából küldött levelében. Engedélyt kértek a végzős kohászok apámtól, hogy az utolsó metallográfia gyakorlatot megünnepeljék. Könnyen kerítették vörös bort, nehezebben zsírt, kenyeret viszont majdnem lehetetlen volt jegy nélkül kapni. Mégis összegyűltek, persze selmeci dalokat is énekeltek. Csatlakozott hozzájuk az ugyanabban az épületben dolgozó Pallai Nándor erdész professzor is. Éjjel tizenegy óra tájban megjelent aggódó anyám egy alacsony szakállas „doktor bácsival”, akivel szüleim jó barátságban voltak. Persze hamarjában őket is bevonták az ünneplésbe.

Ezekben az években apám egyszer kijutott Bécsbe, ahol találkozott a leobeni Roland Mitsche professzorral, akit még korábbról ismert. Magával hozta a vastag ASM Handbook-ot, amelyen állt hosszú időn át lámpája. 1947 vagy 48 nyarán egy hónapot töltött Tirolban a reutte vasgyárban. Ajándékba hozta nekem ma is meglévő logarlécemet.

A háború utáni években tovább emelkedett apám pályája. 47-ben kinevezték nyilvános rendes egyetemi tanárnak, 49-ben Kossuth díjat kapott. 1948-ban megválasztották az Akadémia levelező, majd 49-ben rendes tagjának. Székfoglalóinak témája jellemző akkori kutatásaira. Először a fémolvadékokban lévő rácsmaradványok hatásával, majd a levegő-befúvásos acélgyártással foglalkozott. Az utóbbi vezetett el az oxigénes konverteres eljáráshoz, amelyet 1951-ben valósítottak meg.

1949–51 között dékán volt. Valamikor 1950 körül járt először apám Moszkvában Geleji Sándor professzor kollégájával együtt. A repülőút apró ugrásokból állt. Leszálltak Lembergben, Kiebben és talán még egy-két helyen. Ennek az utazásnak vagy a vizontlátogatásnak az emlékéét örökítette meg az akkori *Ország-Világ* képes hetilap címlapfotója, amelyen apám az orosz Bárgyin akadémikussal látható, akivel később is ápolta a barátságot.

Apámat ekkoriban felkérték, hogy a csepeli vasgyárban legyen rendszeresen szakértő. Hamarosan ezután meghívták az akkor létesített Vasipari Kutatóintézet vezetőjének. Felajánlottak neki egy kitelepített családtól elkobzott üdülőt Balatonfenyvesen, de ő az ajándékot visszautasította. A sikerek mellett bőven voltak gondok is. Az iskolák államosításakor számos soproni értelmiségivel együtt apám is aláírt egy kérvényt, hogy a szakközépiskolákban megszűnt hittan-oktatás pótlására engedélyezzenek felnőtt hittanoktatást. Erre a Soproni Levéltárban megtalálható kérvényre nem rég Baranyai Lenke tanárnő hívta fel a figyelmemet.

Amikor államosították a kiváló fényképész, Díebold Károly műtermét, apám befogadta tanszékeire. A könyveiben szereplő mikroszkópos fémcsiszolat felvételek zöme ekkor készült az ő munkájaként. Két ismerős család fia nem kerülhetett egyetemre, de még munkát sem kapott, mert osztályellenségnek minősítették őket. Apám és Tarján professzor felvette a két fiút, akik Díebold mellett kitanulták a fényképezést. Ha szorult a hurok az állásuk körül, gyorsan helyet cseréltek, így zavarva meg nyomukat. Amikor a tanszékek Miskolcra költöztek, szakvizsgát akartak tenni, de a párbizottság mereven elutasította ennek engedélyezését. A két professzor elment a pártirodába és határozott fellépésükkel elérték, hogy a két fiú azonnal fényképész szakmunkás bizonyítványt kapott.

A legnehezebb eset az volt, amikor az egyetemről tömegesen távolították el a hallgatókat a polgári csőkevénynek minősített selmeci hagyományok ápolása miatt. Apám mint dékán a kritikus kari ülés végén éjjel két óra után került csak haza. Valaki haza is kísérte, mert az ülés alatt elájult. A mentőakció félig-meddig volt sikeres, három kivételével sikerült a többieket megmenteni, és a három eltávolított diák is később be tudta fejezni az egyetemet.

6. kép. Bányász és kohász professzorok az egyetem főépülete előtt (1949). Felső sor: Mika József, Esztó Péter, Diószegi Dániel, Tarján Gusztáv, alsó sor: Romwalter Alfréd, Széki János, Verő József, Tettamanti Jenő, Vendel Miklós, Tárczy-Hornoch Antal, Zsák Viktor

Talán nehezen érthető, hogy az akkori erőteljes politikai nyomás ellenére hogyan történhetett egyszerre a fenti két eseménysorozat. Ennek valószínű magyarázata, hogy a soproni egyetemi részleg valóban kiváló szakemberek, kutatók munkahelye volt, amit egyebek között az is bizonyít, hogy legalább tucatnyi akkori, vagy valamivel későbbi akadémikus dolgozott ott. A fényképen a bányász-kohász professzorok között öt akadémikus szerepel. Simonyi Károly, a kiemelkedő atomfizikus egy interjújában azzal magyarázta Sopronba telepedését, hogy több idevaló értékes emberrel ismerkedett meg, közöttük apámmal is. Akkoriban „szent tehéneknek” nevezték a rendszerrel szemben álló, de teljesítményük miatt megkímélt szakembereket.

A nehéz gazdasági és politikai körülmények ellenére társadalmi élet is folyt az egyetemi professzorok között. Apámék társasága két erdész (Györfi János és Magyar Pál) és egy bányász (Tarján Gusztáv) professzort és házastársát jelentette. Mellettük Tettamanti Jenő professzor és Varga Lajos ornitológus tartozott

hozzájuk. Szerdánként rendszeresen összegyűltek, ha öt szerda volt a hónapban, a két özegety volt a vendéglátó. Gyakran tarokkoztak, ha kellett néha engem is beültettek az egyik partiba negyediknek. Néha táncoltak is, búcsúzásakor pedig énekelték: „Szeressük egymást gyerekek...” Nyáron, amíg még voltak kertvendéglők, oda is elmentek. Ilyenkor kugliztak.

Apám kapcsolata a hallgatókkal változatlanul megmaradt, bár néha kellemetlen percekert okozott nekik. Így időnként általános műveltségi kérdésekre várt választ. Egy ilyen válaszsorozat megütközést keltett benne, mert a kémián már túljutottak közül senkinek sem volt fogalma arról, hogyan és miből készül a szappan. A Nelson névről pedig csak egy-kettőnek jutott eszébe, ha nem is az admirális, de a duplanelson birkózófogás. A tanszéken dolgozó fiatal kollégákkal szintén majdnem családi kapcsolatban éltünk. Különösen Hauer Alfréd volt gyakori vendég az Ősz utcai házban, aki ezermesterként is segített szüleimnek. Az első rádiókat Kiss Ervin, a későbbi kohászprofesszor készítette hátrahagyott német katonai vas rádiócsövekkel. Ez a rádió hosszú ideig szólott még utána is.

A magyar nyelv, különösen a műszaki nyelv iránti érdeklődése révén került be Lőrincze Lajos Akadémiai Anyanyelvi Bizottságába, és számos írása jelent meg kohászati és nyelvművelő lapokban. Többek között azt szerette volna elérni, hogy a személynévből képzett szavak írásmódja megőrizze a személynév írásának eredeti formáját. A legismertebb ilyen diesel-dízel pár, de a vasanyag szerkezetében megjelenő különböző formák közül is az austenit, martensit, bainit alakot vélte helyesnek. Másik problémája az öntési forma – öntőforma pár volt, az utóbbi mellett kardoskodott mondván, hogy nem beszélünk akasztási fáról, evési kanálról és fürdési szobáról sem.

Az olvasni való beszerzéséről akkoriban már én gondoskodtam. A városi könyvtár könyvvállományát erősen megrostálták, kevés olvasható könyv marad benne, de a Cristea féle papírüzlet olyan kölcsönkönyvtárat tartott fönnt, amelyben időnként egy központi helyről kicserélték a boltban lévő néhány száz darab könyvet. A boltvezető Cristea úr tanácsokat is adott, mit érdemes az új szállítmányból elvinni. Később az akkor szinte kizárólag szovjet és pártos magyar könyvtermés mellett a könyvforrás az egykori angol cserkészvendég által előfizetett könyvklubis tagság volt, amelynek keretében havi rendszerességgel érkezett egy-egy angol kötet.

A Bányász-Kohász Kar Miskolcra költözése felborította családunk akkori életrendjét. Apám hetente Budapestre utazott a Vasipari Kutatóba, szerdán-csütörtökön Miskolcon volt, pénteken újra Pesten és csak szombat este, vasárnap Sopronban. Felajánlották apámnak egy kitelepített család pesti lakását, de ezt ő visszautasította. Az illetékes elvtárs erre megkérdezte: „Csak nem attól tart, hogy még visszajönnek?” Nagyon nehezen sikerült egy budai villát találniuk, amelynek vételárát a soproni ház eladásából és apám akkor megjelent könyve szerzői tiszteletdíjából fedezték. Annyi segítséget adott az akkori Kohó- és

Gépipari Minisztérium, hogy az vette meg a soproni házat, de rövidesen tovább is adta két családnak. A családunk 1952. november 19-én, anyám neve napján hagyta el végképp Sopront, búcsúzóul készítette Diebold Károly a bemutatott családi képet (7. kép). Én továbbra is Sopronban maradtam, mint az itt maradt Földmérő Kar hallgatója.

7. kép. A Verő család Diebold Károly felvételén (1952)

1952–1985

Apám 1951-52-ben nem is kettős, hanem hármás életet élt. Miskolcon az egyetem még javában épült. Javarészt rabok dolgoztak. Közöttük volt Cziffra György, a zongoraművész, aki éppen követ tört, amikor apámék felismerték. Annyit tudtak elérni, hogy legalább a kezét tönkretevő munkától mentesítették. Különben tanszékén alakított ki magának lakóhelyet a Miskolcon töltött napokra.

1953–56 között apámat az Akadémia Műszaki Tudományok Osztályának elnökévé választották. Úgy hozta a sors, hogy 1956. október 22-én az uránbánya csoportjával Nagykovácsiban kezdtem méréseket, és szüleimnél tudtam lakni. Apám akkor az NDK-ban a freibergeri bányászati és kohászati napokon volt. Az események hírére Geleji Sándor kollégájával hazaindult, de a vonattal valahol

elakadtak. Valahogyan feljutottak egy hajóra, de azt Újpestenél lőni kezdték, így kiszállva Geleji óbudai lakására mentek. Onnan apám a hegyeken keresztül jutott néhány nap múlva haza a hűvösvölgyi házba. Magával hozta a *Die Presse* egy példányát, amelyen a címlap kép a Sztálin-szobor ledöntését mutatta. Ezt az újságot sokáig titokban őrizte. Megjelent nálunk egy fegyelmi úton elbocsátott raktáros, és kérte segítségét, mert besúgó volta miatt keresték. Valahogy segítettek neki, a hála az volt, hogy utána újult erővel folytatta áskálódását apám ellen.

1958-ban apám másodszor is Kossuth díjat kapott. Egyrészt akkor megjelent nagy könyvéért, másrészt azért, mert az épülő Erzsébet-híd tartó vasöntvényeinek vizsgálatát végezte el, majd azok alkalmasságát neki kellett tanúsítania.

1969-ben visszavonult nyugdíjba a miskolci tanszék vezetésétől. Elégtétel volt számára, hogy utolsó tanítványai között volt legkisebb fia, Balázs öcsém. 1974-ben a Vaskutató vezetésétől is visszavonult. Utóda az igazgatói székben rendkívül durván megtámadta a Kommunista Ifjúsági Szövetség *Magyar Ifjúság* c. hetilapjában egy „szakértő” újságíró segítségével. A támadás annyira méltatlan volt, hogy utána a belügyminiszter kért bocsánatot apámtól. Ugyanakkor az utód első ténykedése az volt, hogy az intézet addig csupasz lépcsőire piros szőnyeget rakatott. 1977-ben szemműtéteken esett át, majd betetőzte az eseményeket anyám halála, negyvenhét évi házasság után ugyanannak az évnek végén. Egyre romló látásával és hallásával küszködött, ennek ellenére nagy kohász elődei, így Kerpely Kálmán munkásságát dolgozta fel, sőt a *Bányászati-Kohászati Lapok*nak összefoglalások angolra fordításával segédkezett. 1980-ban írta meg visszaemlékezéseit, első sorban fiatal koráról. Hatvan éves érettségi találkozásán, 1982-ben járt Sopronban. Jó néhányan összegyűltek, különösen megindító volt egykori iskolájában, az akkori erdészeti szakközépiskolában rendezett ünnepség. Utoljára unokája esküvőjén, 1984-ben találkozott itt két testvérével is. Ameddig látása megengedte, avval szórakoztatta magát, hogy angol regényt fordított magyarra. 1984-ben kapta meg legmagasabb kitüntetését, a Magyar Népköztársasági Érdemrend V. fokozatát. Akkori televíziós nyilatkozatára nagyon sokan emlékeznek. Rövid betegség után 1985 májusában hunyt el. Végső akaratának megfelelően urnáját a szülővárosa temetőjében helyeztük el felesége urnája mellé. Ez ma a Nemzeti Sírkert része.

Munkásságának hatása

Amikor a '70-es évek második felében rendszeresen kikerestem a Verő hivatkozásokat a *Science Citation Index*ben, azt tapasztaltam, hogy nagyjából fele-fele arányban oszlottak meg ezek köztem és apám között, annak ellenére, hogy a műszaki és természettudományokban a tanulmányok elavulásának felezési ideje nagyon rövid, mindössze néhány év.

Káldor Mihályal írt *Fémten* c. könyvének korszerűségét mutatja, hogy egy évtizeddel halála után új kiadását látták szükségesnek. Egykori tanítványai több ízben maradtak vele kapcsolatban külföldön is, így az Angliában élő Kövesi Pál, a már említett Kövesi Antal fia kérte tőlem az előzőleg említett *Fémten* könyvét. Egy Dél-Afrikába szakadt tanítványa ugyancsak a '90-es években érdeklődött felőle egy ismerősünktől. Egykori kollégám, a fizikus Takács László pedig elmondta, hogy amikor amerikai munkahelyén a porkohászat fizikai kérdéseivel kellett foglalkoznia, apám könyvét ajánlották neki a problémával való ismerkedés céljával.

Az 1956 óta Amerikában dolgozó Lux András egy, a '90-es évek első felében az Amerikai Magyar Társaság előtt tartott előadásában mondta el azt a történetet, hogy egy amerikai doktorandus figyelmébe ajánlotta apám harmincas évekbeli munkásságát a szürkeöntvények tárgyköréből. Az elkészült disszertáció nyomán az amerikai admirálisban is felébredt az érdeklődés, és ennek az anyagnak alkalmazása útján csökkentették a tengeralattjárók testének rezgését. Evvel nehezebbé vált radar útján való felfedezésük. Azt is megállapította, hogy a szürkeöntvény erős rezgéscsillapító hatása miatt kiválóan alkalmas gépek alapozásához.

Más területen is őrzik apám emlékét. Emléküléseket, kiállításokat rendeztek tiszteletére. Sokan méltatták írásban is szakmai tevékenységét és emberi magatartását. Sopronban az Ősz utcai házban emléktábla, a Miskolci Egyetemen és Sopronban szoborfej őrzi arcvonásait.

Köszönetnyilvánítás, bibliográfia helyett is

Idősebb Verő Józsefről elég sok életrajzi vonatkozású írás jelent meg részben saját, részben más személyek tollából. Ezek általában tudományos munkásságáról szólnak. Írásomban nem ismétlem őket. Saját emlékeimen kívül apám rövid visszaemlékezését, két öcsém kiegészítéseit és Lux András hozzám intézett leveleit használtam. A képekért a Nyugat-magyarországi Egyetem Soproni Könyvtárának, Sarkady Sándor főkönyvtárosnak, valamint Balázs öcsémnek mondok köszönetet. Az évszámokat és apám székfoglalóinak címét az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent Akadémikusok Lexikonából pontosítottam avval, hogy ott apám 2. Kossuth díjánál tévesen 1950 szerepel, a helyes 1958 helyett.